

HANS ULRICH VAN DEN BRINK

Problemy i szanse otwartej pracy z młodzieżą

Szanowni Państwo, szanowne koleżanki i koledzy,

mój krótki referat rozpocznę krótkim opisem otwartej pracy z młodzieżą. W drugiej części zwrócę uwagę na społeczne zmiany, które definiują nowe zadania otwartej pracy z młodzieżą. Te nowe zadania naszkicuję w części trzeciej. Z powodu ograniczeń czasowych moja prezentacja zostanie zagęszczona. Z tego powodu zaniedbana zostanie przejrzystość.

Czym jest otwarta praca z młodzieżą

Pod pojęciem „otwartej pracy z młodzieżą” zgromadzono różne oferty pracy z dziećmi i młodzieżą poza szkołą, kościołem, klubem sportowym i innymi organizacjami. Odbywa się ona:

- w domach otwartych drzwi
- na nadzorowanych placach zabaw
- poprzez mobilną pracę z młodzieżą
- w małych punktach spotkań w tzw. klikach
- i coraz częściej w wydzielonych w tym celu pomieszczeniach szkolnych.

Udział jest dobrowolny i sterowany popytem na ofertę. Zwraca się on do młodych ludzi w wieku od 6 do 27 lat. Główny nacisk kładzie się na grupę wiekową 8-18 lat.

Prawne ramy tworzy ustawa o pomocy dzieciom i młodzieży. Otwarta praca z młodzieżą jest wprawdzie obowiązkiem gmin, ale jej zakres zdefiniowany jest środkami finansowymi w budżecie.

Imprezy socjalne i rekreacyjno-pedagogiczne oferują młodzieży możliwości:

- wspólnego planowania wolnego czasu,
- rozwoju osobistych interesów i potrzeb,
- politycznego i solidarnego działania
- wyartykułowania osobistych problemów.

Otwarta praca z młodzieżą realizowana jest przez różnych przedstawicieli pomocy młodzieży (kościół, związki młodzieżowe, związki celowe i Urząd Miasta Bielefeld) mając na uwadze zasadę subsydium.

Zmiany w otwartej pracy z młodzieżą

Źródła otwartej pracy z młodzieżą wywodzą się z podstawowej idei opieki nad młodzieżą, jaką jest propozycja, by przeprowadzić młodzież z ulicy, aby ochronić ją przed zagrożeniami tejże ulicy i zaferrować jej sensowne spędzanie wolnego czasu.

Na początku lat 60 i 70 placówki otwartej pracy z młodzieżą stały się centrum kulturalnego rozwoju młodzieży (odgraniczenie od rodziców, państwowych i kościelnych organizacji). Powstały duże placówki, które dla wszystkich dzieci i całej młodzieży jednego regionu były otwarte. Wspólna muzyka wiązała różne grupy.

Do tego rozwoju dołączyła polityzacja, która znalazła swe formy ekspresji w „samorganizacji, samorządzie i wspólnym decydowaniu”. Prawie w każdym dużym i

małym mieście dochodziło w tym czasie do zajęcia domu.

Ten rozwój został zastąpiony przez ustalenie socjalno-pedagogicznych punktów ciężkości. Otwartej pracy nad młodzieżą coraz częściej przekazywano zadanie wyrównania osobistych i społecznych nierówności młodych ludzi i dawania im większych szans w osobistym, szkolnym i zawodowym rozwoju.

Między innymi wiele projektów zawodowej pomocy młodzieży ma swój punkt wyjściowy w otwartej pracy nad młodzieżą. Tutaj wychodziły na jaw socjalne deficyty.

Otwarta praca z młodzieżą w latach 90 charakteryzuje się różnymi cechami:

- Indywidualizacja i pluralizacja sytuacji życiowych doprowadziły do zróżnicowanych form życia ze skutkiem szerokiego zaniku solidarności. Przeciwnieństwa i rozbieżności kształtują problem wolnego czasu. Postawy, muzyka i ubrania tworzą linię dzielącą różne środowiska. Gwałtowne konflikty z innymi ugrupowaniami należą do porządku dziennego. Centrum młodzieżowe traci siłę integracyjną. Staje się ono coraz częściej miejscem spotkań klik, w których inni nie są tolerowani.
- Normy i wartości tracą swój powszechny charakter. Młodzi ludzie stają przed sytuacją braku ukierunkowania, które byłoby oparte o nowe (względnie stare) idee, raczej uznają zasadność „prawa rynku”. „Co z tego mam; co za to dostanę; co mi to da” to utarte zwroty.
- Przemysł zajmujący się organizacją wolnego czasu odkrył młodego człowieka jako konsumenta i daje profesjonalną ofertę, której praca nad młodzieżą już nie dotrzymuje kroku.
- Konflikty etniczne zauważalne są szczególnie wśród młodzieży. Napięcia występujące w krajach pochodzenia docho- dzą do głosu także w placówkach pracy z młodzieżą: konflikt turecko/grecki, wrogość pomiędzy Kurdami i Turkami, konflikt w Jugosławii, wrogie postawy

niemieckiej młodzieży wobec cudzoziemców, itd.

- Społegliwe stosunki społeczne utrudniane są przez pracę zawodową obydwojga rodziców, wysoki procent rozwodów i rzadki kontakt z rodzeństwem.

To tylko kilka cech, które kształtują dzisiaj sytuację życiową młodzieży. Na skutek tego ramowe warunki otwartej pracy nad młodzieżą zmieniły się. Otwarta praca z młodzieżą znajduje się w położeniu paradoksalnym. Pomoc pedagogiczna i pomoc w ukierunkowaniu młodych ludzi są z jednej strony coraz bardziej konieczne, z drugiej strony osobiste i finansowe zasoby są coraz skromniejsze. Poszukuje się nowych koncepcji, aby otwartą pracę z młodzieżą uczynić bardziej atrakcyjną. Do tego brakuje środków finansowych, ponieważ w coraz większym stopniu wpływają one do innych zakresów pomocy dla młodzieży, np. na rozbudowę przedszkoli oraz na domy dziecka i młodzieży.

Szanse otwartej pracy nad młodzieżą

Otwarta praca zmieniła się w ostatnich latach w obliczu tych wyzwań nie tylko w fachowych dyskusjach, lecz także w dniu powszednim. Zostały rozwinięte wielowymiarowe podstawy pracy, która daje szansę dostosowania się do zróżnicowanych sytuacji życiowych i form życia młodych ludzi.

Kilka z tych wymagań chciałbym szkicowo przedstawić.

Oferta związana z klikami

Z powodu opisanej sytuacji życiowej młodych ludzi, nie ma sensu tworzyć oferty dla różnych ugrupowań „pod jednym dachem”.

O wiele bardziej konieczne są mniejsze punkty młodzieżowe, w których mogłyby się urządzić poszczególne kliki. Te oferty mogą być też czasowo ograniczone, aby w przypadku niedostatecznego zainteresowania można było zlikwidować punkt, a pracownicy młodzieżowi mogli się poświęcić pracy z innymi grupami.

Osobiste i socjalne problemy uczestników określają intensywność opieki pedagogicznej. Pedagogiczna opieka kliki ogranicza się jeśli to możliwe tylko do tego, że pracownik udostępnia pomieszczenie i doradza w konfliktowej sytuacji, podczas gdy inna klika musi mieć intensywną opiekę, ponieważ mamy tu do czynienia z gotowością do przemocy, zagrożeniem narcomanią i obciążeniem kryminalnym.

Oferty z dużym zagęszczeniem przeżyć

Obok punktów spotkań klik różnego rodzaju, sportowa aktywność okazała się ofertą o dużej skuteczności integracyjnej. Bierze w niej udział młodzież z różnych klik. Atrakcyjność oferty pokrywa często przeciwieństwa, gdy się jest zdany na siebie lub „siedzi się w jednej łodzi”. Przykładami są wspinaczka, spływy kajakowe.

Przy pracy z młodzieżą konieczne jest wczesne rozpoznanie trendów mody i przechwycenie ich. Przykładami są:

- Wykonanie z młodzieżą i dla młodzieży jeźdni skateboard i użytkowanie jej
- Stworzenie warunków do gry w koszykówkę na placach i ulicach i organizowanie ulicznych turniej
- Hokej uliczny z inlineskate
- Przygotowanie pomieszczenia dla zespołów muzycznych
- Znalezienie ścian domów i murów dla graffiti, itd.

W taki sposób przy teraźniejszych tendencjach do odosobnienia można nawiązać nowe społeczne kontakty. Młodzi ludzie mogą wypróbować swe zainteresowania i rozwijać je dalej bez wiązania się ze związkiem sportowym lub organizacją.

Nauka socjalna przez bezpośrednie doświadczenia

Dzieciństwo i młodość pozbawione są bezpośredniego doświadczenia rzeczywistości. Doświadczenia życiowe przejmowane są z drugiej ręki. Podstawy z zakresu pedagogiki opierającej się na przeżyciach w pracy z młodzieżą oferują bezpośrednie doświadczenia z innymi ludźmi, przyrodą

i przedmiotami. Z tych kontaktów wynika możliwość osobistego doradzania, np. w przypadku konfliktu z rodzicami lub w szkole, problemów natury politycznej, jeśli chodzi np. o brak placów do gier i zabaw ruchowych lub możliwość zabawy na placach i ulicach.

Te oferty są jednocześnie polem nauki dla demokratycznych form obcowania. Pojawiające się konflikty dają okazję na podstawie przykładowego zachowania się pracownika młodzieżowego do demokratycznego rozwiązania problemu bez użycia siły.

Możliwości udziału i wpływ na realne warunki życia

Dzieci i młodzież przeżywają swe otoczenie i dzień powszedni w mocno zespolonych strukturach, które się niewiele zmieniają. Dzięki możliwościom udziału i współpracy w kształtowaniu programu i struktury oferty można doświadczyć tego, że przez zaangażowanie i własną inicjatywę możliwe jest, by wraz z innymi dokonywać zmian. Formalne formy uczestnictwa w gremiach i radach młodzieżowych są mało skuteczne. Muszą one raczej wynikać w sytuacjach codziennych, a pracownicy młodzieżowi muszą je przechwycić.

Wielokrotnie młodzi ludzie dowiadują się, że ich potrzeby i interesy zderzają się ze strukturami społecznymi: brak punktów spotkań na osiedlach, za mało atrakcyjnych placów zabaw i boisk, brak pomieszczeń dla zespołów, w których mogliby ćwiczyć, itd. Dzięki otwartej i mobilnej pracy nad młodzieżą można wychwycić te konflikty i wspólnie przedłożyć je politycznym gremiom.

Oferty całodzienne dla dzieci rodziców pracujących zawodowo lub samotnie wychowujących

Wzrastająca liczba rozwodów i rodziców obydwojga pracujących zawodowo to zjawiska rozwijające się, do których praca z młodzieżą musi się dostosować. Nie ma wystarczającej ilości świetlic, które pokrywałyby to zapotrzebowanie. Świetlice z re-

guly nastawione są bardziej na małe dzieci i nie oferują wiele możliwości rozwojowych dla starszych dzieci. Otwarte miejsca spotkań uczniów pod opieką pedagogów to alternatywa przy wyborze własnych kontaktów socjalnych i miejsc pobytu, bez polegania na samym sobie. Te placówki mogą być stworzone w centrum młodzieżowym lub centrum młodzieżowe może sprawować dodatkową opiekę nad nimi.

Nowe struktury otwartej pracy nad młodzieżą

Wielowarstwowość zadań otwartej pracy nad młodzieżą wymaga nowych struktur. Związki młodzieżowe, kościoły i zrzeszenia sportowe należy pozyskać do współpracy. Dla wielowarstwowości ofert o sportowym, kulturalnym i komunikatywnym charakterze konieczne są fachowe siły także spoza zawodów pedagogicznych. Poprzez współpracę z innymi przedstawicielami pomocy dla młodzieży, można zdobyć więcej lokali dla punktów spotkań klik - nawet jeśli można nimi dysponować tylko przez jakiś czas. Połączenie ofert związków sportowych i związków młodzieżowych zakłada, że należy przejąć wspólną odpowiedzialność wychodząc poza obecne struktury organizacyjne w zakresie dzielnicy miasta. Poprzez wspólne konferencje organizacji młodzieżowych i służb socjalnych można ustalić odpowie-

dnio wcześniej nowe zapotrzebowania i realizować uzgodnione projekty i programy. Od kilku lat współpraca ze szkołą jest bardziej intensywna. Obustronne zastrzeżenia są usuwane pod presją wspólnych problemów. Powstały wspólne projekty i oferty spędzania wolnego czasu w szkołach.

Projektowane imprezy, w ramach których praca z młodzieżą wnosi ofertę ukierunkowaną na przeżycia, jak wspinaczka, spływy kajakowe, które są także włączone do przyrodniczych i związanych z ochroną przyrody imprez kształcących: kursy deeskalacji z udziałem uczniów gotowych do użycia siły, itd. W związku z tym należy zwrócić uwagę na niezależność pracy z młodzieżą. Nie może być ona włączona do szkolnych interesów lub nie może stać się przedłużeniem szkoły w przypadku wychowawczych sytuacji krytycznych.

Te wymagania można łatwo sformułować. W życiu codziennym powstają jednak czasami przeszkody nie do przejścia, które są uwarunkowane zachowaniem stanu posiadania, zabezpieczeniem miejsca i konkurencją przy publicznym przydzielaniu środków. Brak jest też wsparcia politycznego, które towarzyszyłoby przebudowie pracy nad młodzieżą. Nacisk legitymacyjny jest coraz mocniejszy. Na skutek tego otwarta dyskusja o nowych drogach otwartej pracy z młodzieżą jest utrudniona.